

УДК 327:165.12:-027.2

Чеканов В.Ю., канд. іст. наук

Національний університет харчових технологій (НУХТ), м. Київ

ФУНКЦІЇ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Вступ. В системі сучасного гуманітарного знання теорія міжнародних відносин (ТМВ) досить давно посідає поважне місце, проте не можна сказати, що вона претендувала на нього з самого початку свого існування - з 40-х рр. ХХ ст. Зародження ТМВ було обумовлене не стільки потребою в концептуальному освоєнні масиву специфічних відомостей про механізми здійснення зовнішньої політики, скільки нагальними питаннями орієнтації в цьому масиві – а саме, плануванням на замовлення уряду США військових операцій і прогнозуванням найближчих подальших кроків умовного противника у «холодній війні».

Все це склало *практичну і прогностичну функції* майбутньої дисципліни.

Актуальність даної розвідки пов'язана з проблемою функціонування міжнародної науки серед гуманітарних дисциплін суспільно-політичного спрямування, разом з якими вона традиційно викладається у фахових вищих навчальних закладах.

Матеріали і методи. Проблема досліджується в історичному розрізі, аналізується також динаміка у сприйнятті ТМВ як дисципліни викладачами та студентами.

Результати. ТМВ формувалася як наукова відповідь на практичні потреби передбачення подальших військово-політичних кроків противника - спершу у Другій світовій, потім у «холодній війні». Тому одразу ж у ній широко проявилася постійно наявна надалі тенденція до алгоритмізації, математизації дисципліни. Уже в 1947 р., миттєво по своїй розробці Дж. Фон Нойманном та О. Моргенштерном, до складу ТМВ увійшла т.зв. «теорія ігор» [1, С. 60; 2, С. 71]. Незабаром з'явилася потреба в механізмі імітації реальних кризових ситуацій, що дозволяв би розробити алгоритми поведінки в них без володіння повною інформацією про потенціал та наміри противника (неможливого через секретність). Так виник експериментально-ігровий напрямок ТМВ, представлений «кризовими» і «довільними політичними» іграми. Гравці, що брали участь у цих іграх, належали до найкращих фахівців у галузі стратегічного планування.

Слід зауважити, що жодна наукова дисципліна не може зводитися лише до виконання практичних потреб. Подібна ситуація спостерігається і у ТМВ, але *теоретична функція* в ній посідає специфічне місце, оскільки, з одного боку, практична і прогностична функції дисципліни розвиваються без потреби у теоретичному обґрунтуванні, а з другого - об'єкт та предмет даної науки досі залишаються неузгодженими [2, С. 19-27]. Наслідком цього стало те, що дисциплінарні межі ТМВ стали розмиватися, бо всередині дисципліни виявилася значна кількість невизначених понять (за визнанням спеціалістів,

незрозуміло навіть, чим розрізняються «світова політика» і «міжнародні відносини») [2, С. 27].

Крім того, відомо, що вадою міжнародної науки, яка знижує вірогідність висновків, є брак кількісних даних для аналізу через принципову недоступність повної джерельної бази, яка використовується для здійснення поточної політики і в принципі є недоступною для дослідження в сенсі виконання нею своїх прибуткових функцій (практичної і прогностичної). Тому з моменту виникнення дисципліни розпочалася розробка методів вимірювання доступних показників, переведення їх у цифрову форму. Відтоді цифрові дані починають розглядати як індикатори процесів, вербального опису яких поки що немає. Але незабаром потреба в інтерпретації отриманих даних призвела до появи цих описів у вражаючій кількості – вони з'являлися з різних напрямків незалежно один від одного, суперечили та відкидали один одного. Наука міжнародних відносин починає відтоді ділитися на відгалуження, представники яких відмінно один від одного бачать свої цілі, предмети та методи. Наприклад, у фахових ВНЗ Російської Федерації складові ТМВ викладаються в рамках 3-х окремих дисциплін [2, С. 31]. Колишня єдина теорія стає аморфною, причому це стосується не лише методів дослідження, але й цілепокладання.

Якщо прогностична функція ТМВ передбачала роботу з об'єктами з застосуванням алгоритмічного інструментарію, запозиченого з теорії ігор, теоретична функція міжнародної науки у той же час ставила в голову кута соціологічні та психологічні аспекти, а саме, детальний опис зовнішньої політики та міжнародних відносин, а також дослідження мотивів [1, С. 38, 42]. Одночасне виконання цих двох функцій сприяло розширенню методологічної прірви всередині дисципліни.

За таких умов доцільно поставити питання про значення інших функцій ТМВ у процесі виховання студентської молоді – адже зрозуміло, що серед перерахованих вище функцій дисципліни тільки теоретична через свій неприбутковий характер здатна впливати на виховний процес у вищих навчальних закладах.

Висновок. Відмінний від інших гуманітарних дисциплін характер формування теорії міжнародних відносин обумовив значну роль в ній практичних, прибуткових функцій, виконання яких пов'язане з широким застосуванням математичних методів дослідження. У той же час у вищих навчальних закладах ця дисципліна традиційна подається не як математична, а як гуманітарна, викладання якої передбачає не алгоритмізацію матеріалу, а його вербалізацію. ТМВ, таким чином, перекладається мовою гуманітарних дисциплін. Таким чином, домінування у викладанні ТМВ теоретичної функції, з одного боку, формує специфіку дисципліни, яка викладається не в тому вигляді, в якому потім застосовується на практиці, але з іншого боку це веде до популяризації досліджень з аналізу міжнародних відносин, розширення кола тих, для кого доступний основний масив теоретичних відомостей дисципліни.

Література

1. Современные буржуазные теории международных отношений. Критический анализ / Под ред. В.И. Гантмана. - М.: Наука, 1976. - 486 с.
2. Цыганков П.А. Теория международных отношений / П.А. Цыганков. - М.: Гардарики, 2005. - 590 с.